

SUMMARY**Tetiana Savchuk****The orthodox priesthood's appearance in a period of communist's modernization**

This article analyzed the extent of changes of orthodox priesthood's appearance during 20 – 30th XX century. The priesthood's attitude to diverse orthodox churches on this question was retraced. The socio-political complex, spiritual factors, that defined the priesthood's garment choice was picked out.

Key words: priesthood, orthodox churches, appearance, garment, communist's modernization.

Саламаха Ігор

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри українознавства*

Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій

ЄВАНГЕЛЬСЬКІ ХРИСТΙΑНИ П'ЯТИДЕСЯТНИКИ-СІОНІСТИ В УКРАЇНІ

У статті досліджується діяльність євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів в Україні у 1920-1950-х рр. На основі архівних матеріалів та спогадів віруючих виявлено причини заснування даного руху та досліджено його ідеологію. Показано спроби керівників євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів як можна ширше розповсюдити свої ідеї в Україні і Росії, та їхня боротьба з радянською владою.

П'ятидесятники, п'ятидесятники-сіоністи, Святий Дух, Сіон, Протестантські церкви, комітет держбезпеки.

У 1920-х роках в Україні активно розвивалося п'ятидесятницьке вчення, засновником якого був І.Воронаєв. З самого початку у п'ятидесятницькому русі було декілька напрямів зі своїми особливостями. Одним із таких напрямів були так звані «євангельські християни п'ятидесятники-сіоністи», які діяли з початку 1920-х років на Західній Україні.

Наукове дослідження розвитку євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів почало проводитися у 1990-х роках істориком В.Франчуком [1].

Автор даної статті поставив за мету дослідити процес створення та розвитку релігійного руху євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів.

П'ятидесятницький рух існує в Україні з початку ХХ століття. Велику роль у розповсюдженні п'ятидесятництва відіграв проповідник Іван Воронаєв, який прибув у 1921 р. з США до м. Одеси, де він і розпочав проповідувати. Вже у 1926 р. за його ініціативою було засновано Союз п'ятидесятників в Україні. Називались вони християнами євангельської віри. Назва «п'ятидесятники» пов'язується з їх особливою увагою до події, яка відбулася, згідно з біблійської історії, на

п'ятидесятий день після воскресіння Христа і на апостолів зійшов в цей день Святий Дух, і вони заговорили на невідомим їм мовах.

Після заснування церкви п'ятидесятників у м. Одесі І.Воронаєв та його прибічники почали роз'їжджати з проповідями по всій Україні. На початку 1920-х років І.Воронаєв особисто приїздив декілька разів до Хмельницької області [1, с.319].

Під час цих проповідей із п'ятидесятницьким вченням знайомиться Пелагея Коченкова, яка народилася в 1887 р. в Рязанській губернії. До 1914 р. вона була православною, потім перейшла до євангельських християн. У 1919 р. – хреститься у баптизмі, а в 1921 р. переїжджає з Рязанської губернії до Кам'янець-Подільської губернії. По дорозі вона знайомиться з п'ятидесятництвом, пізнає, що таке «п'ятидесятниця» та «хрещення Духом Святим». П.Коченкова залишилась жити в селі Шмирки Кам'янець-Подільської губернії і почала проповідувати в общинах баптистів і євангельських християн. Спочатку вона себе зараховувала до п'ятидесятників воронаєвського напрямку, але невдовзі отримавши «духовне хрещення», почала вчити людей про «земну Палестину» і «спасіння на горі Сіон» [2, с.111].

У 1922 р. П.Коченкова познайомилась з Леонтієм Мельником, поляком за походженням, який народився в 1897 р. на хуторі Пустки, Чорноостровського району Кам'янець-Подільської області. До цього часу Л.Мельник спочатку сповідував католицизм, потім перейшов до євангельських християн, а після знайомства з П.Коченковою стає п'ятидесятником.

На одному з п'ятидесятницьких зібрань Л.Мельник заявив, що отримав «Духа святого», тобто на нього зійшов «святий дух» і йому в цю мить Бог сказав, що він, Л.Мельник, введе свій народ до Палестини на гору Сіон, де буде земний рай для божого народу. Після цього Л.Мельник і заснував рух п'ятидесятників-сіоністів. У цьому йому допомагала П.Коченкова, яка користувалася великим авторитетом у п'ятидесятників у селлах Кам'янець-Подільської губернії [1, с.324].

Пізніше Л.Мельник згадував, що вчення про вихід на Сіон йому було дано в 1922-1923 рр. «Янголом Божим, який сидів на білому коні». Л.Мельник розповідав: «Мені Бог відкрив, що Бог введе народ свій до Палестини і що Палестина буде землею, а не небесною. Після цього наше вчення розвивалося в наступних селлах: в Бубнові, Сергіївні, Баглаї, Купелі, Череповій, Луличанцях та інших. Пророком я себе не вважаю, але мене брати називають пророком. Я не є також керівником секти, старших керівників у нас в секті нема. Я також не пресвітер, пресвітерів у нас у секті немає» [1, с.326].

П'ятидесятниками називали себе тому, що вірили в те, що в п'ятидесятий день після воскресіння Христа на апостолів зійшов Святий Дух, який може і тепер зійти на будь-якого віруючого. Сіоністами називали себе тому, що, згідно трактовки Біблії, їх вітчизною є гора Сіон у Палестині, де слід очікувати другого пришестя Христа, і після цього віруючі будуть жити вічно в Царстві Божому. Їх мета – переїхати до Сіону, за що вони й молилися. Під час моління віруючі часто починали розмовляти іншими мовами, що вважалося даром «Духа Святого» і називалося «говорінням «янгольськими мовами», які перекладали спеціальні «толмачі» та пророки. «Мови» та «пророцтва» були для них основними під час моління.

Евангельські християни п'ятидесятники-сіоністи виступали проти служби в армії й категорично відмовлялися брати до рук зброю. Віруючі не вступали до профспілок, комсомолу та інших громадських організацій, не відвідували зібрань, кіно, клуби, театри та інші культурно-просвітницькі заклади, не брали участі в громадському житті.

На посаду пресвітера можна було призначати жінок. Взагалі керували віруючими так звані «старші брати», які виготовляли й розповсюджували серед віруючих і невіруючих псалми, вірші. Вони приймали до своєї церкви нових членів шляхом «водного хрещення».

Окрім «старших братів» були ще проповідники, «пророки» та «пророчиці». Під час зібрань вони закликали віруючих не слухатися законів Радянської влади, а виконувати тільки Біблейські закони. Вважаючи своєю вітчизною Палестину, вселяли віруючим те, що накопичувати матеріальні блага не потрібно, а треба готуватися до виходу на гору Сіон після загибелі Союзу Радянських Соціалістичних республік, яка «відбудеться незабаром».

Комунізм вважали «обманним раєм». І проповідники евангельських християн п'ятидесятників-сіоністів у своїх проповідях зазначали, що ті, хто зараз ними керує, загинуть від меча та вогню, і що на землі немає миру і безпеки, що наближається кінець світу, невіруючі загинуть, а віруючі залишаться і будуть виведені з цієї «грішної» землі до Палестини – на гору Сіон [3, с. 14].

Один із проповідників цієї течії О. Д'якун саме й визначив їх назву: «Евангельські християни-п'ятидесятники, сіоністи» (в офіційній радянській літературі того часу, в доповідях уповноважених у справах з релігійних культів, у записах КДБ та МВС їх назва писалась по-іншому – «Евангельські християни п'ятидесятники-сіоністи»). Також він виклав стислий «Символ віри» евангельських християн п'ятидесятників-сіоністів: «Слово «п'ятидесятник» означає – «хрещений Духом Святим». А «сіоніст» – означає те, що Христос дав Новий закон та Новий Заповіт Своїм учням на горі Сіон і тому я прагну потрапити на гору Сіон. Там моя батьківщина, і тому я називаю себе сіоністом. Батько мій на небесах, а мати моя – Сіон. Звідтіль почав Господь хрестити Духом Святим і туди ж Він збере і всіх Своїх обраних» [4, с. 70-74].

З середини 1920-х років центр евангельських християн п'ятидесятників-сіоністів знаходився в селищі Бубнова Волочиського району Хмельницької області.

У 1929 р. Л.Мельника було відправлено на висилку за межі України за «антирадянську діяльність».

Поки Л.Мельник знаходився за межами України, на хуторі Люновичі у 1931 р. відбувся так званий перший з'їзд евангельських християн п'ятидесятників-сіоністів, котрий проводили П.Коченкова та новий керівник Данило Чайка.

Л.Мельник повернувся до України в 1932 р. І в цьому ж році під його керівництвом пройшли другий та третій з'їзди евангельських християн п'ятидесятників-сіоністів. Після цих з'їздів Л.Мельник зі своїми помічниками П.Коченковою, Д.Чайкою, М.Стародубом роз'їжджав по ближніх населених пунктах та активно проповідував своє вчення. За що Л.Мельника, Д.Чайку і П.Коченкову радянська влада засудила в 1933 р. на 10 років ув'язнення [1, с. 326].

Після закінчення строку ув'язнення, один із керівників евангельських християн п'ятидесятників-сіоністів П.Коченкова відмовилась від керівництва і взагалі

відійшла від церкви. Фактично єдиним керівником став Л.Мельник. Строк його ув'язнення закінчився в 1943 р. (знаходився на Колимі). Після ув'язнення він виїхав до Хабаровського краю, де його затримали і примусили працювати за «вільним наймом» у радгоспі Ельген до 1946 р. І тільки в 1946 р. він повернувся до Хмельниччини разом із Д.Чайкою і почав активно пропагандувати релігійні ідеї про Сіон.

Час повернення Л.Мельника до України співпав з часом проголошення держави Ізраїль. Завдяки цьому до ідей євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів була виявлена велика зацікавленість із боку громадян. І Л.Мельник разом із Д.Чайкою розгорнули місіонерську діяльність у Кам'янець-Подільській, Хмельницькій, Волинській, Житомирській та інших областях України. Пропагували свої ідеї навіть у Ставропольському та Краснодарському краях Росії [3, с. 14].

Такою активною діяльністю євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів зацікавився Комітет держбезпеки СРСР. Так один з керівників КДБ Хмельницької області Д.Федоров у довідці на початку 1950 р. давав таку характеристику цій релігійній течії: «Секта п'ятидесятників-сіоністів є однією з наймолодших, містичних реакційних сект, які зараз існують нелегально. Вона є різновидом п'ятидесятників. Інколи її учасники називають себе членами «божої партії»... В післявоєнний час ця секта розповсюдилась на територію багатьох областей Радянського Союзу... Особливо заражені сектантством цієї течії Ярмолинецький, Волочиський, Чорноостровський, Ружичнянський, Теофіпольський, Білогорський, Базалійський, Михайлівський, Бородокський, Сатановський райони Хмельницької області. Загальна кількість сектантів п'ятидесятників-сіоністів у Хмельницькій області нараховує близько 1300 осіб, які об'єднані в 15 нелегальних сектантських общин, які складаються приблизно з 45 груп... Секта п'ятидесятників-сіоністів, як реакційна і містична, радянськими законами заборонена і в органах Радянської влади не реєструється» [1, с.323-326].

Уповноважений у справах з релігійних культів по Україні П.Вільховий також приділяв велику увагу цій течії. В 1950 р. П.Вільховий попередив уповноважених у справах з релігійних культів у Рівенській, Волинській, Тернопільській, Закарпатській, Житомирській областях про необхідність вжити заходів, спрямованих на припинення діяльності незареєстрованих релігійних общин, серед яких особливо відзначались євангельські християни п'ятидесятники-сіоністи [3, с. 14].

Ще до цього розпорядження в 1949 р. було заарештовано й ув'язнено помічника Л.Мельника – Д.Чайку [1, с.328]. А вже навесні 1950 р. було засуджено й самого Л.Мельника за «антирадянську діяльність» до 25 років у виправно-трудових таборах [1, с.328].

Після цього уповноважений у справах з релігійних культів по Кам'янець-Подільській області В.Сердюченко писав до Києва: «Необхідно зазначити, що окрім вжитих за нашими вказівками суворих заходів по лінії райвиконкомів та сільських Рад, з боку органів МДБ Кам'янець-Подільської області протягом 1950 р. було нанесено удари репресивного характеру шляхом арешту верхівки керівництва груп «сіоністів»... за контрреволюційні дії. За проявлення антирадянського характеру дій органи МДБ нашої області очистили шляхом виїмки та арештів у Волочиському, Гвардійському, Старо-Костянтинівському,

Антонівському, Красилівському, Ярмолинському, Теофіпольському, Михайлівському, Чорноостровському районах, місті Проскуріві та інших містах біля 100 осіб керівників, «пророків» та інших «активістів» згаданих вище нелегальних груп» [2, с. 111].

15 березня 1951 р. в м. Києві відбулася так звана групова інструктивна нарада уповноважених Ради у справах з релігійних культів, на якій було заслухано доповіді про стан і діяльність так званого «релігійного підпілля», до якого зараховувались і євангельські християни п'ятидесятники-сіоністи. Щодо сіоністів було наведено такі цифри: припинили (на початку 1951 р.) діяльність 10 груп «сіоністів» зі 179 віруючими, а залишилось ще 20 груп «сіоністів» з 265 віруючими [5, с. 30]. Не зважаючи на арешти керівників євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів Л. Мельника та Д. Чайки, діяльність «сіоністів» в Україні продовжувалась.

Перебуваючи у тюрмі, Л. Мельник не припинив свою діяльність як керівник євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів. Коли наприкінці 1955 р. Л. Мельник отримав дані про те, що звільняють його помічника Д. Чайку, то призначив його на час свого перебування в тюрмі, керівником євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів, з наданням йому прав роз'їжджати общинами євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів з метою закріплення їх організаційної діяльності [1, с. 330].

Д. Чайка, повернувшись з тюрми, впродовж 1956–1958 рр. їздив з місіонерською метою до Харківської, Луганської, Тернопільської, Дніпропетровської, Запорізької, Хмельницької областей, де проповідував, проводив водне хрещення, розповсюджував вірші та псалми Л. Мельника. Д. Чайка розширював діяльність євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів й на Росію. За 1956–1958 рр. він встиг об'їздити з проповідями Тульську, Смоленську, Московську області, Ставропольський та Краснодарський край [1, с. 330].

Протягом 1950-х років до м. Києва з різних міст України надходили повідомлення про те, що євангельські християни п'ятидесятники-сіоністи все активніше діють щодо залучення людей до себе. Це викликало незадоволення та турботу з боку Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів (офіційно зареєстрований керівний орган євангельських християн-баптистів у м. Москві), яка хотіла контролювати всі протестантські церкви й течії, в тому числі і євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів [4, с. 70–74].

Завершилась справа тим, що всіх керівників євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів в Україні було заарештовано і у вересні 1958 р. в м. Хмельницький їм було винесено вирок. На цей суд було привезено і Леонтія Мельника, якому дали ще один строк ув'язнення. Л. Мельник був засуджений ще на 25 років. Д. Чайку також було засуджено на 25 років. Їхніх помічників було засуджено строком від 7 до 8 років [1, с. 333].

З цього часу діяльність євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів майже припинилась.

Аналіз діяльності євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів дає можливість зробити такі висновки.

Євангельські християни п'ятидесятники-сіоністи з'явилися на початку 1920-х років на хвилі появи в Україні п'ятидесятницького руху. Однією з характерних рис

на відміну від п'ятидесятників, у «сіоністів» була віра в необхідність виїхати з України до гори Сіон, де й прийде царство Христове.

З самого початку діяльності ця течія знаходилась під наглядом радянської влади, як «містична секта», що в підсумку й привело до масових арештів керівників. Не зважаючи на це, вчення євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів розповсюджувалось не тільки в Україні, але і в Росії (особливо в 1950-ті роки). Масові арешти та спроби з боку Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів поставити під свій контроль всі протестантські церкви в СРСР призвели до того, що наприкінці 1950-х років діяльність євангельських християн п'ятидесятників-сіоністів майже припинилась.

Дана тема потребує подальшого дослідження з використанням архівів СБУ, архівів Всесоюзної ради євангельських християн-баптистів та архіву п'ятидесятників України.

1. Франчук В. Просила Россия дождя у Господа. – Т.3. – К.: «Світанкова зоря». – 2005. – 848 с.
2. Центральний державний архів вищих органів державної влади (далі – ЦДАВО). – Ф. 4648. – Оп. 4. – Спр. 85.
3. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 2. – Спр. 84.
4. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 2. – Спр. 280.
5. ЦДАВО. – Ф. 4648. – Оп. 2. – Спр. 110.

SUMMARY

Igor Salamakha

Evangelic Pentecostal – Christians sionists in Ukraine.

The causes of formation and ideology of this religious movement are clarified on the basis of archive materials and believers memoir. Their leaders attempts to spread the ideas in Ukraine and Russia as widely as possible and their struggle against the soviet power have been also considered.